

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS**

Lietuvos Respublikos Prezidentei
J. E. Daliai Grybauskaitei
S. Daukanto a. 3
01122 Vilnius

2011-02-11 Nr. 02-2-178

**DĖL KVALIFIKUOTŲ PSICHOLOGŲ DALYVAVIMO BAUDŽIAMAJAME PROCESU
UŽTIKRINIMO**

Gerbiama Prezidente,

Atsižvelgiant į Generalinės prokuratūros 2010 m. balandžio 20 d. kreipimąsi, adresuotą Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Socialinės apsaugos ir darbo, Teisingumo ir Vidaus reikalų ministerijoms bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai, dėl kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese užtikrinimo problemos buvo pradėtos diskusijos dėl kvalifikuotų psichologų pareigybių steigimo, jų dalyvavimo vaikų (ypatingai nukentėjusiųjų, liudytojų) apklausose užtikrinimo.

Pažymėtina, kad psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese problema nėra išspręsta, nors buvo nagrinėta tiek vykdomosios valdžios, tiek įstatymų leidžiamosios valdžios lygmenyse ir reikalauja ypatingai skubaus sprendimo.

Baudžiamojo proceso kodekso 186 straipsnio „Nepilnamečio liudytojo ir nukentėjusiojo apklausa“ 5 dalyje, 188 straipsnio „Įtariamojo apklausa ikiteisminio tyrimo metu“ 5 dalyje, 272 straipsnio „Kaltinamojo apklausa“ 4 dalyje ir 280 straipsnio „Nepilnamečio liudytojo apklausos ypatumai“ 1 dalyje numatyta pareiga į jaunesnio kaip aštuoniolikos metų liudytojo ar nukentėjusiojo bei galimybė į jaunesnio kaip aštuoniolikos metų įtariamojo ar kaltinamojo apklausą kviesti psichologą.

Generalinės prokuratūros kreipimuose dėl psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese buvo akcentuojama Baudžiamojo proceso kodekso 186 straipsnio 5 dalies nuostatų, numatančių, jog proceso dalyvių prašymu arba ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo iniciatyva į jaunesnių kaip aštuoniolikos metų liudytojo arba nukentėjusiojo apklausą privalo būti kviečiamas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas arba psichologas, kurie padeda apklausti nepilnametį, atsižvelgdami į jo socialinę ir psichologinę brandą, įgyvendinimo problemas.

Kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese problema prokurorams bei ikiteisminio tyrimo pareigūnams ypatingai aktuali tapo nuo 2010 m. sausio 1 d., kai VŠĮ „Vaiko namas“ dėl finansinių ir kitų objektyvių priežasčių nutraukė paslaugų teikimą. Iki minėtos datos, prokurorai, ikiteisminio tyrimo pareigūnai gana aktyviai naudojo VŠĮ „Vaiko namas“ specialistų teikiamomis paslaugomis, nepilnamečiai nukentėjusieji, liudytojai buvo apklausiami kvalifikuotų

psichologų šioje įstaigoje įrengtame vaiko apklausos kambaryje. Iki 2011 m. sausio 1 d. kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese problema iš dalies sprendžiama, kadangi atliekant vaikų apklausas buvo galima nemokamai naudotis VŠĮ „Paramos vaikams centras“ teikiamomis paslaugomis, tačiau netekusi finansavimo, nuo 2011 m. sausio 1 d. įstaiga teikia tik mokamas paslaugas. Apskričių vyriausiuose policijos komisariatuose dirba tik keletas profesionalių psichologų, kurie gali vykdyti nepilnamečių apklausas. Savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių darbuotojai, pedagoginių psichologinių tarnybų specialistai ar kitose srityse dirbantys psichologai neturi specialių žinių ir pakankamai kompetencijos atlikti profesionalias vaikų apklausas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos duomenimis, 2011 metais ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai ne kartą susidūrė su profesionalaus psichologo dalyvavimo apklausoje problema. Dėl kvalifikuotų psichologų trūkumo ar nesant galimybių atlyginti už dalyvavimą vaiko apklausoje, psichologai gana retai dalyvauja vaikų apklausose ir dėl šios priežasties nukenčia vaiko interesai (dėl neprofesionaliai atliktos apklausos vaikas gali būti apklausiamas papildomai, atsiranda prielaidos patirti traumuojantį baudžiamojo proceso poveikį, sunkiau nustatyti tikrąsias nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes ir kt.), prarandama galimybė greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas, per kuo trumpiausią laiką atlikti ikiteisminį tyrimą, kuo mažiau traumuojant nepilnamečių. Praktikoje būna atvejų kai vaikai (nukentėję nuo seksualinės prievartos, kitų smurtinių nusikaltimų) yra apklausiami prokurorų ar teisėjų, neturinčių pakankamai specialių žinių.

Atkreiptinas dėmesys, kad tobulinant vaiko apklausos mechanizmą, siekiant užtikrinti vaiko interesų apsaugą ir išvengti kartotinio traumatizmo teisminių procedūrų metu, vyriausiuose policijos komisariatuose bei teismuose buvo įrengti nepilnamečių apklausos kambariai. 2010 metų pabaigoje buvo įrengta 30 nepilnamečių apklausos kambarių: 5 apskričių vyriausiuose policijos komisariatuose, 25 teismuose. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos duomenimis, 2011 metais yra numatyta toliau plėsti vaikų apklausos kambarių tinklą.

Neneigiant, kad specialiai įrengtame apklausos kambaryje vykdoma vaiko apklausa sudaro galimybes apsaugoti vaiką nuo traumuojančio baudžiamojo proceso poveikio, manytina, kad, atsižvelgiant į susidariusią situaciją, šiuo metu prioritetas turėtų būti skiriamas kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese ir kitose teisminėse procedūrose užtikrinimo problemos sprendimui. Manytina, kad šiuo metu dėl specialistų trūkumo nėra naudojamosi įrengtais vaikų apklausos kambariais pagal poreikį ir paskirtį bei, kad tolesnis investavimas į vaikų apklausos kambarių įrengimą, nesprendžiant kvalifikuotų psichologų trūkumo problemos, nėra efektyvus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, suinteresuotų institucijų priimtas sprendimas įsteigti po vieną psichologo etatą kiekviename apygardos teisme yra vienas iš pirmų žingsnių, sprendžiant kvalifikuoto vaiko atstovavimo ir jo teisių apsaugos stiprinimo teisminėse procedūrose (ypatingai baudžiamajame procese) problemą.

Pažymėtina, Nacionalinės teismų administracijos duomenis, penkių psichologų pareigybių įsteigimui ir išlaikymui po vieną kiekviename apygardos teisme reikalinga skirti 300 tūkst. Lt (įskaitant darbo užmokestį, socialinio draudimo įmokas, darbo vietos įkūrimo, transporto ir

kvalifikacijos kėlimo išlaidas)¹, tačiau Lietuvos Respublikos 2011 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme nebuvo numatytos papildomos lėšos psichologų pareigybių apygardų teismuose įsteigimui ir šios pareigybės nebuvo įsteigtos. Papildomai teismams skirtus asignavimus, tame tarpe skirtus 50 naujų teisėjų padėjėjų pareigybių, nėra numatoma panaudoti psichologų pareigybių apygardų teismuose steigimui.

Atsižvelgdama į tai, kad kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese užtikrinimo problema, vykdant pakartotinius Ministro Pirmininko pavedimus (2010 m. balandžio 27 d., 2010 m. rugpjūčio 11 d., 2010 m. rugsėjo 15 d., 2010 m. spalio 6 d., 2010 m. gruodžio 1 d. įformintus Ministro Pirmininko kanclerio arba Ministro Pirmininko kanclerio pirmojo pavaduotojo rezoliucijomis), buvo nagrinėjama vykdomosios valdžios lygmenyje, taip pat į tai, kad minėta problema buvo aptarta Seime (Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto sudarytos darbo grupės „Dėl vaiko teisių apsaugos įstaigų veiksmų, apsaugant vaiko teises ir teisėtus interesus“ 2010 m. lapkričio 24 d. organizuotame pasitarime), tačiau pasitarimų metu priimtas sprendimas įsteigti po vieną psichologo pareigybę kiekviename apygardos teisme nebuvo įgyvendintas, vadovaudamasi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 10 punktu ir 15 straipsnio 1 dalimi, prašau Jus atkreipti dėmesį į kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese užtikrinimo problemą bei tarpininkauti sprendžiant psichologų pareigybių apygardų teismuose steigimo ir finansavimo klausimą, siekiant užtikrinti tinkamą vaikų apsaugą ir išvengti papildomų neigiamų išgyvenimų, kartotinio traumatizmo dėl dalyvavimo baudžiamajame procese.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

PRIDEDAMA. 52 lapai.

Pagarbiai

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė